

TÜRKOĞLU, Nurçay (Yayına Hazırlayan) (2012). *Medya ve Toplumsal Dönüşüm: Seyirlik Cümbüşler* (1. Basım), İstanbul: Parşömen Yayıncılık, 428 s., ISBN: 978-605-5391-34-8.

Yeşim ÇELİK*

Nurçay Türkoğlu'nun yayına hazırladığı "Medya ve Toplumsal Dönüşüm: Seyirlik Cümbüşler" adlı kitabın temel izleğini televizyonlarda yayınlanan farklı program türlerinin ve izleyicinin katılım, yurttaşlık, medya okuryazarlığı ve temsil kavramları ekseninde irdelenmesi oluşturmaktadır. Türkiye'de televizyon programları ve izleyiciler alanında yapılan araştırmalara önemli bir katkıda bulunan kitap dört bölümden oluşmaktadır. Avrupa'da 31 ülkeyle birlikte yürütülen "Transforming Societies, Transforming Audiences" başlıklı COST projesi ve "Toplumsal Dönüşümler ve Medyada İzleyici Katılımı" başlıklı TÜBİTAK projesi temel alınarak hazırlanan birinci bölümde toplumsal dönüşümler ve medya arasındaki etkileşime odaklanılmaktadır. Nurçay Türkoğlu tarafından kaleme alınan bu bölümde eğlence ile gerçeklik arasındaki çizginin muğlaklaştığına işaret edilen izleyici katılımlı televizyon programları incelenmektedir. Bu çerçevede, izleyicilerin stüdyodaki deneyimleri, televizyon programlarına katılım davranışlarının neler olduğu, programlar ile ilgili beklentileri ve eleştirileri, stüdyoyu nasıl konumlandıkları, medyadaki yapım koşulları hakkında bilgi sahibi olup olmadığı araştırılmaktadır. Televizyon programlarındaki izleyici pratiklerinin demokratik yurttaş katılımına dönüşme olanakları tartışılmaktadır. Stüdyodaki katılım süreci sorgulanmaktadır ve izleyici katılımının yapısal sınırlılıklarının neler olduğu (formatlar, moderatörler vb.) irdelenmektedir. Çalışmada çoklu niteliksel yöntemler kullanılmıştır ve etnografik alan notları, derinlemesine görüşmeler, odak grup çalışmaları, anket, program içeriğiyle ilgili söylem analizi, program türü analizi (global format-lokal uyarılama) ve konuyla ilgili çeşitli dokümanlardan (gazete-dergi-internet gibi diğer medya platformları, izlenme oranları, fotoğraflar vb.) yararlanılmıştır. Stüdyo katılımlı televizyon programlarını izleyen ev kadınları, televizyon programlarına katılan izleyiciler, İstanbul'da bulunan ve ulusal ölçekli yayın yapan televizyon kanallarında yapım ekibinde yer

---

* Arş. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, yesimcelik@akdeniz.edu.tr.

alan profesyoneller, ilköğretim öğrencileri, medya okuryazarı olan iletişim öğrencileri ve köyde yaşayan kişiler ile görüşmeler yapılmıştır.

Birinci bölümde inceleme kapsamında yer alan televizyon programları ile ilgili yapılan analiz sonucunda modern kent dekoru ile donatılmış televizyon formatlarında bireylerin yaşadığı sıkıntıların esprilerle geçirilen reality anlatılarına ve eğlencelik unsurlara dönüştürüldüğüne işaret edilmektedir (s. 107). Bunun yanısıra, prodüksiyonun neleri içerdiğine ve neleri dışladığına da dikkat çekilmektedir. Südyodaki izleyicilerin ya da konukların mikrofonunun kapatılması, susturulması, stüdyo dışına çıkartılması gibi durumlarda dışlananların açıkça görülebileceğine ya da söz edilmeyen ama devam etmekte olduğu alternatif kanallardan bilinen işsizlik gibi olumsuzlukların yanısıra bilimsel başarılar gibi olumlu örneklerin medyada çok az yer aldığına işaret edilmektedir (s. 44). Ev kadınlarının program izleme davranışları ile ilgili olarak gelir düzeyi düştükçe televizyon izleme bağımlılığının arttığı vurgulanmaktadır (s. 61). Araştırma bulgularında “geleneksel memleketlilik ilişkileri ile büyük kentin modern yaşam tarzı arasındaki çatışmalardan muzdarip olanlar, sosyal güvencesi olmayanlar, evsiz, işsiz, mesleksiz olanlar[ın] yaşama tutunmanın acil adresi olarak” televizyon programlarına izleyici olarak katıldıkları ve “büyük kentte yaşamının zorluklarıyla boğuşan kent yoksulları için stüdyo katımlı programlar[ın] bir geçim kapısı olduğu” belirtilmektedir (s. 106). Bunun yanısıra, çalışmada etkin ve edilgin izleyici kavramları da tartışılmaktadır ve stüdyo katımlı programlarda pasif katılım ve etkin katılım arasındaki farka dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda, iletişim teknolojisindeki gelişmelerin izleyicilerin medya söylemlerine aktif katılımını içermediğine işaret edilerek stüdyoda izleyici olmanın “özgürleştirici” bir eylem olmaktan çok izleyiciyi ‘iliştirilmiş’ kılan” bir süreç olduğu belirtilmektedir; bu süreci “yurttaşlık yararına dönüştürme olanağına sahip olanlar[ın] ancak kendi seslerini duyurmanın yollarını arayan politik toplumsal hareketler, alt/karşıt kültür grupları, alternatif medya ortamları, dijital/sanal toplulukları, yerel medya, kentte gruplaşmalar vb. aktif sivil toplum oluşumlarının çabaları” olabileceği ifade edilmektedir (s. 108). Araştırma bulgularında İstanbul’da bulunan ve ulusal ölçekli yayın yapan televizyon kanallarında yapım ekibinde yer alan profesyonellerin meslek hakkındaki görüşlerine de değinilmektedir. Yapım ekibinde yer alan kişilerin demokratik katılım açısından medyada yurttaşlara karşı sorumluluk konusunda düşünecek zamanı ve sabrı olmadığı ve bu tür idealler hakkında konuşmanın onları rahatsız ettiği vurgulanmaktadır (s. 75-76). Bunun yanısıra, televizyon programları ve izleyici ele alınırken

gerçek ve kurmaca arasındaki ayrımın altı çizilmektedir ve bu ayrımın farkına varılmasında medya okuryazarı olmanın önemine dikkat çekilmektedir. Köyde yaşayan kişilerin program üretim süreci ve televizyon programlarına izleyicilerin hangi koşullarda katıldığı hakkında bilgilerinin olmadığı (s. 86), medya okuryazarlığı dersini alan, gerçek ve kurmaca arasındaki ayrımın farkında olduğuna işaret edilen öğrencilerin izleyicilerin televizyon programlarına hangi koşullarda katıldıklarını bildikleri ve prodüksiyon sürecini genellikle eleştirdikleri (s. 77) ifade edilmektedir.

İkinci bölümde televizyon programlarına katılan stüdyo izleyicilerinin programa katılma nedenleri, program süresince kendilerine müdahale eden yönetmen, yapımcı ekibi, stüdyo şefi, sunucu gibi kişilerle stüdyo izleyicisi arasındaki ilişki ve stüdyo izleyicisi olma pratikleri irdelenmektedir. İzleyici araştırmalarındaki alternatif ve dominant paradigma, kod açılma anı, televizyonda temsil, gerçeklik, katılım ve yurttaşlık üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda, “izleyici[nin] aktif olarak medya söylemlerine katılan bir ‘yurttaş’ mı yoksa tüketim kültürü içinde konumlanan, edilgen ve sadece kimliklerini tüketerek sunucuyu alkışlayan bir izleyici mi” olduğu tartışılmaktadır (s. 123). Çalışmada izleyici kitlesinin ortak beğenilerini -çeşitli ölçümlene yöntemleri kullanarak- tespit etmeye odaklanan bir izleyici araştırması perspektifinin benimsenmediğinin ve bu nedenle yerinde gözlemin ve mülakatların tercih edildiğinin altı çizilmektedir. Global bir televizyon formatının yerli bir versiyonu olan evlenmek isteyen erkek ve kadın adayların programa, internet ya da telefon yoluyla başvurduğu bir izdivaç programı (“Su Gibi”) ile kayıpların bulunmasına, cinayetlerin çözümlenmesine odaklanan bir televizyon programına (“Müğe Anlı İle Tatlı Sert”) katılan stüdyo izleyicileri ile görüşmeler yapılmıştır. İnceleme kapsamında yer alan televizyon programlarının stüdyosunda izleyici olma deneyimini yaşayarak “arka plana itilmiş temel sorunların (aktif izleyici katılımı, kadın sorunu, yoksulluk, işsizlik, yurttaşlık, boş zaman kavramı) görünür kılınmasına” (s. 162) ilişkin gözlem yapılmıştır.

Selda Tunç tarafından kaleme alınan ikinci bölümde liberal ekonomi politikalarının yaygınlık kazanmasına paralel olarak medya kuruluşlarının kamusal yarar fikrinden ziyade küresel ekonomik kalıplara göre örgütlendiğine işaret edilmektedir (s. 172). Bu çerçevede, toplumsal dönüşümler ve medya arasındaki etkileşime değinilerek televizyon program türlerindeki dönüşüme dikkat çekilmektedir. TRT döneminin kamusal amaçlı yayın yapan ev idaresi, yemek yapmak, malzemeyi işlevsel

bir biçimde kullanmak gibi konulara odaklanan programlarının yerini “kadın sorunlarına” sansasyonel bir şekilde yaklaşan televizyon programlarının aldığı altı çizilmektedir (s. 162). Bu süreçte değişen medya politikaları ve medya endüstrisi içinde ortaya çıkan yeni formatlara paralel olarak stüdyo izleyicisine daha fazla ihtiyaç duyulduğu ve toplum içerisinde yurttaş olarak kendisini gerçekleştiremeyen işsizlerin, yaşlıların, ev hanımlarının boş zamanlarının tecimsel medya sistemi içerisinde tüketildiği vurgulanmaktadır (s. 122, 183). Bunun yanı sıra, araştırma bulgularında stüdyodaki izleyiciler arasında gruplaşmalar olduğuna işaret edilmektedir ve stüdyo ortamında grup liderlerinin önemine dikkat çekilmektedir. Bu çerçevede, stüdyodaki izleyicilerin özgür bir iletişim içinde olmadığı ve isteklerini komşuluk, arkadaşlık gibi ilişki biçimleri aracılığıyla stüdyo izleyicilerini toplayarak dolayımlayıcı bir rol üstlenen grup liderleri aracılığıyla gerçekleştirdiği belirtilmektedir (s. 175). Araştırma bulgularında stüdyo ortamında mekanın düzenlenmesi konusundaki hassasiyete de değinilmektedir. Bu noktada grup liderlerinin izleyicilerin stüdyoda oturacağı yerlerin belirlenmesinde önemli bir rol oynadığına işaret edilmektedir. Bu bağlamda, stüdyodaki oturma planı konusundaki hiyerarşiye dikkat çekilerek stüdyodaki oturulacak yerlerin grup liderlerinin mücadelesine sahne olduğu, farklı yerlere grup liderlerinin istemediği kişiler oturduğu zaman bu kişilerin kızgın bir ses tonuyla kaldırılarak yerlerinin değiştirilebildiği ve “bu hiyerarşik tutum[un] televizyondaki katılıma yapılan ilk müdahale” olduğu vurgulanmaktadır (s. 173-174).

İkinci bölümde inceleme kapsamında yer alan televizyon programları ile ilgili yapılan değerlendirmede gerçek ve kurmaca arasındaki ayrıma dikkat çekilmektedir. Gerçek ve kurmaca arasındaki ayırımıda çekim ölçekleri, kurgu, ses, efekt gibi teknik süreçlerin ve yapım ekibinin önemine işaret edilmektedir. Olayları doğrudan ilettiklerini ileri süren televizyon kuruluşlarının görünenin gerçekliğini değiştirdiği, olayları doğrudan değil kurgulayarak aktardığı ve programdaki gerçeklerin sunucular ve stüdyodaki diğer izleyiciler tarafından tekrar kurulduğu vurgulanmaktadır (s. 168, 170). Bu bağlamda, stüdyodaki izleyicilerin nasıl davranması gerektiğine veya nelerden bahsetmeleri gerektiğine müdahale edildiğinin ve programın kurallarına uymayan davranışların engellediğinin altı çizilmektedir (s. 177, 179). Bu noktada yapım ekibinin yanı sıra sunucunun oynadığı role de işaret edilmektedir. Sunucuların stüdyodaki izleyicilerin davranışlarına müdahale ettiği, bu müdahalenin medyadaki temsil biçimlerinin oldukça çarpıtılmış olduğunu gösterdiği ve “bu tarz bir iletişim biçimi[nin] kamusal alana katılan bir

yurttaştan ziyade topluma edilgenleştirilmiş izleyiciler kazandırdığı” vurgulanmaktadır (s. 164, 172, 180). Çalışmada programa konuk olarak katılan izleyicilerin temsil edilme ya da sunulma biçimleri de analiz edilmektedir. Bu bağlamda yoksul insanların yaşamlarının televizyonda seyirlik bir malzemeye dönüştürülerek sergilendiği ve komikleştirilerek ya da aşırı dramatize edilerek sunulduğu belirtilmektedir (s. 168, 184). Bunun yanısıra, inceleme kapsamında yer alan televizyon programlarında geleneksel değerlerin yeniden üretildiğine işaret edilmektedir. Sunucuların örf, adet, gelenek ve görenek kavramlarıyla ataerkilliği ve stüdyo izleyicilerinin yorumlarıyla geleneksel, basmakalıp eril söylemleri yeniden ürettikleri vurgulanmaktadır (s. 166, 178). Ayrıca inceleme kapsamında yer alan televizyon programlarındaki anlatım biçiminin önemine de dikkat çekilmektedir. Programda anlatılan olayların kişisel bağlamda ele alınıp toplumsal sorun olarak kabul edilmediği, olayların kişiselleştirerek ele alınmasının “sorunun yalnızca ‘özel alan’ içinde yaşanmasına, ‘kamusal alan’la ilişkilendirilmemesine” neden olduğu ve yurttaşlık hakları, toplumsal cinsiyet gibi konuların arka plana itildiği (s. 162), yurttaşların “hukuk sistemi ve siyasal düzenin işleyişi hakkında temel bilgilerden yoksun bırakıldığı” (s. 171) belirtilmektedir.

Özge Gürsoy tarafından kaleme alınan üçüncü bölümde Türk televizyon yayıncılığında ailenin temsiline odaklanılmaktadır ve televizyon dizileri ekseninde ailenin değişiminin nasıl ele alındığı irdelenmektedir. Bu çerçevede, televizyon dizilerinde ailedeki değişimin nasıl temsil edildiğini ortaya koymak amacıyla içerik analizi ve söylem analizi yapılmıştır. Fox, ATV, Show TV, TRT 1, Kanal D ve Star TV kanallarında 20.00-24.00 saatleri arasında yayımlanan 39 dizi incelenmiştir. Bu diziler, aileyi temel unsur olarak alan diziler, sitcomlar, gençlik dizileri, mahalle dizileri, dönem dizileri, polisiye diziler ve romantik aşk dizileri olmak üzere yedi kategoriye ayrılmıştır. Daha sonra inceleme kapsamında yer alan televizyon dizileri, merkezi otoritenin kimde olduğu, kadın-erkek-çocuk ilişkilerinde bağımlılık/bağlılık ve ön plana çıkan değerler başlığı altında üç kategoriye ayrılmıştır. Bu bağlamda, merkezi otoritenin kimde olduğu sorusuna yanıt aranırken öncelikle televizyon dizilerinde ailenin nasıl temsil edildiğini ortaya koymak amacıyla çekirdek aile sayısı, çocuğu olan ailelerin sayısı ile birlikte yaşayan kişilerin, boşanmanın, görücü usulü evliliğin olup olmadığı belirlenmiştir. Bunun yanısıra, baba otoritesinin mi anne otoritesinin mi ön planda olduğu, aile bireyleri arasındaki ilişkilerde değişime gönderme yapılıp yapılmadığı, ailenin toplumsal değişmeyi engelleyici bir konumda sunulup sunulmadığı saptanmıştır. Kadın-erkek-çocuk ilişkilerinde bağımlılık kategorisinde Kağıtçıbaşı’nın bağımlı aile

modeli, bağımsız aile modeli ve psikolojik (duygusal) bağı aile modeli temel alınarak dizilerde hangi aile modellerinin bulunduğu ve cinsiyet rollerinde değişimin olup olmadığı ortaya konulmuştur. Dizilerde ön plana çıkan değerlerin belirlenmesi sürecinde çokeşli evliliğin, tek eşli evliliğin, kız çocuk-erkek çocuk ayrımının olup olmadığı, kadının yeniden evlenmesinin bir sorun teşkil edip etmediği, kız-erkek ilişkisinin aile tarafından nasıl değerlendirildiği saptanmıştır ve geleneksel değerlerin televizyon dizilerinde yer alıp almadığı belirlenmiştir. Bu noktada ailenin değişiminde işaret edilmeyen noktalar önemli bir belirleyici olarak değerlendirildiği için gözardı edilen hususlar da ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde inceleme kapsamında yer alan televizyon dizileri ile ilgili yapılan araştırma sonucunda aile değerlerinde gerçekleşen değişimlerin en belirgin şekilde gençlik dizilerinde ortaya konulduğu tespit edilmiştir. Evlenmeden birlikte yaşamının sitcomlar, dönem dizileri ve mahalle/cemaat dizilerinde neredeyse hiç görülmezken gençlik dizilerinde sıklıkla işlenen bir konu olduğu saptanmıştır (s. 272). Araştırma bulgularında ailenin televizyon dizilerindeki temel anlatı motiflerinden biri olduğuna değinilmektedir. Geniş aile olgusunun yerini çekirdek ailenin de parçalanmasına bıraktığına ve hem birey hem aile düzeyinde maddi açıdan bağımlılığın olmadığı ancak aile bireyleri arasında duygusal bağılılığın devam ettiği psikolojik bağı aile modeline yönelik bir dönüşüm olduğuna işaret edilmektedir (s. 272). Televizyon dizilerinde kadınların ve erkeklerin temsil edilirken geleneksel vurguların ön planda yer aldığına dikkat çekilmektedir. Klişeleşmiş cinsiyet rollerinin izlerkitleye televizyon dizileri aracılığıyla iletildiğine değinilmektedir. Örneğin, incelenen bir dizide babanın sözü dinlenen, son kararı veren, çocukları birleştiren bir konumda gösterilirken ve kamusal alanda daha fazla yer alırken, annenin ev işlerini yaparken, çocuklarına yardım ederken, temizlik, çamaşır ve yemek işleriyle uğraşırken gösterildiği belirtilmektedir (s. 273). Bununla birlikte, televizyon dizilerinde kadın ve erkeklerin temsil edilirken geleneksel vurgularla birarada geleneksel olanın gücünü zayıflatan eleştirel vurguların da yapıldığına ve kadına ve erkeğe yüklenen değerlerde değişiklikler de olduğuna değinilmektedir. İnceleme kapsamında yer alan televizyon dizilerinde “kadınlar, bir yandan ataerkil kültürdeki aşk, aile içi yaşam, romantizm gibi stereotipleştirilmiş kadınlık kodlarıyla yer alırken diğer yandan güç, akıl, kamusal alan gibi erkeklik kodları içinde de temsil edilmektedir”; benzer şekilde erkekler de “spor ve dış dünya, yarışma gibi kodlarla temsil edilirken romantizm, sanat ve ev içi yaşam gibi ‘kadınlık’ kodları ile de” sunulmaktadır (s. 275). Araştırma bulgularında televizyon dizilerinde ailedeki değişimin nasıl temsil edildiği analiz edilirken baba

otoritesindeki değişimin de altı çizilmektedir. “Baba otoritesinin aile ilişkileri içerisinde hafifletilmesi ve karikatürleştirilmesiyle babanın simgesel varlığı”nın sorgulandığı, babanın artık “yol gösterici, karar verici, değişmez referans kaynağı” olarak temsil edilmediğı ancak dizilerde baba otoritesinin sıklıkla vurgulandığı ve yeniden üretildiğı de saptanmıştır (s. 275). Bu araştırmanın sonucunda “aile yapısındaki değişimlerin televizyon dizilerinde yer aldığı ancak bu değişimlere rağmen yaygın olan stereotiplerin, kültürel değerlerin devam ettirilerek yinelenendiğı” (s. 191) saptanmıştır.

Mustafa Elbir tarafından kaleme alınan dördüncü bölümde televizyonun çocukların gelişimi üzerindeki etkisi irdelenmektedir ve çocukların televizyon aracılığıyla öğrendikleri davranışlar ve alışkanlıklar ortaya konulmaktadır. Bu çalışma, “televizyon etkisiyle sosyalleşen çocukların hangi istedik ya da istenmedik durumlarla karşı karşıya kaldıklarının gözlemlenmesi, televizyon programlarının çocuk üzerindeki yansımalarının okul ortamında diğer çocuklarla olan etkileşim sonucu yeni bir sosyalleşme modeli geliştirip geliştirmediğinin gözlemlenmesi”ni (s. 388) amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda veri toplama sürecinde anketten, öğrencilerle birebir görüşmelerden, öğrenci velileri ile mülakat ve gözlemden yararlanılmıştır. İstanbul’da bulunan Mustafa Sarıgül İlköğretim Okulu’ndaki ilköğretim birinci kademesindeki -1. sınıftan 5. sınıfa kadar olan- 6-11 yaş grubundaki çocuklar örneklemini oluşturmuştur. 30 Eylül 2009-30 Mayıs 2011 döneminde 549 öğrenciden 300’ü anket formlarını ebeveynleri ile birlikte doldurmuştur. Anket formlarının güvenilirliği ve değişimin gözlenmesi için 3 defa anket yapılmıştır. Ayrıca yaz dönemi alışkanlıkların ölçülmesi amacıyla okulun açıldığı ilk hafta da anket yapılmıştır. Bunun yanı sıra, çocukların televizyon izleme tercihlerini takip etmek ve ayrıntılı veriler ortaya koyabilmek amacıyla Mustafa Sarıgül İlköğretim Okulu’ndaki bir sınıf gözlem sınıfı olarak seçilmiştir ve bir eğitim-öğretim yılı süresince medya okuryazarlığı dersi kapsamında bu sınıfta yer alan 40 öğrenci televizyonla ilgili birikimlerini paylaşmıştır. Bu ders kapsamında öğrenciler her hafta televizyonda izleyip beğendikleri programın canlandırmasını yapmışlardır. Yazar öğrencilerle tenefüslerde, nöbetlerde, beslenme saatlerinde, giriş-çıkış törenlerinde mülakatlar yapmıştır ve bu yanıtlar öğrencilerin medya takip dosyasına işlenmiştir. Mülakatlar sırasında dizilerdeki ve çizgi filmlerdeki popüler karakterleri ortaya koymaya, programlardaki popüler rolleri ve rollerin hayatla ilişkilendirilmesini anlamaya, anket sorularının doğru cevaplanıp cevaplanmadığını belirlemeye, öğrencilerin moda olan ve arkadaşlarından dışlanmamak için takip ettikleri programları saptamaya, evdeki misafir

profiline göre değişen televizyon programı tercihini anlamaya yönelik sorular sorulmuştur (s. 390). Bunun yanısıra, gözlem sınıfında yer alan öğrencilere Türkçe, resim, beden eğitimi gibi derslerde konuyla ilgili ödevler verilmiştir ve bu öğrencilerle ilgili ayrı ayrı televizyon izleme profilleri oluşturulmuştur. Buna ek olarak, gözlem sınıfında yer alan öğrencilerin evlerine en az bir kere gidilip onlarla birlikte bir saat süreyle televizyon izlenerek de gözlem yapılmıştır. Buna ek olarak, öğrencilerin verdikleri bilgilerin güvenilirliği ve geçerliliğini belirlemek amacıyla velilerle de görüşülmüştür ve elde edilen veriler öğrencilerin medya takip dosyasına işlenmiştir; öğrenci formları ile karşılaştırmak amacıyla örnekleme oluşturan 300 öğrencinin velilerine de anket uygulanmıştır ancak velilerin anket formları değerlendirme sürecinde kullanılmamıştır. Bu süreçte temel olarak örnekleme oluşturan kişilerin gelir düzeyi, izledikleri televizyon programları, çocukların medyayı taklit etme eğilimleri, izledikleri televizyon programlarındaki karakterlerle ilgili neleri taklit ettikleri, birbirlerine medya figürlerinin adını takıp takmadıkları, giysi, ders malzemesi, çanta, takı gibi ürünleri satın alırken televizyondan etkilenip etkilenmedikleri, ebeveynlerin medyayla ilgili eleştirileri ve önerileri ile ilgili veriler ortaya konulmuştur (s. 390-397).

Dördüncü bölümde yapılan araştırma sonucunda çocukların okul dışındaki zamanlarının büyük çoğunluğunu televizyon izleyerek geçirdikleri ve programlarda ilgilerini çeken hususları okuldaki arkadaşları ile paylaştıkları ortaya konulmuştur (s. 416). Eğitim-öğretim döneminde olduğu gibi tatil döneminde de boş zaman etkinlikleri arasında televizyon izlemenin önemli bir payı olduğu ve bu dönemde eğitim-öğretim dönemine göre televizyon izleme sürelerinin yaklaşık olarak iki katına çıktığı belirlenmiştir (s. 416). Araştırma bulgularında çocukların televizyon programlarını izleme ve izlenecek programa karar verme sürecinde ebeveynlerin rolüne de işaret edilmektedir. Ailece geçirilen zamanlarda % 90 oranında yetişkinlerin istediği programların izlendiği, çocukların istedikleri yayını seçemedikleri, genellikle ebeveynlerin izlenecek programa karar verdikleri belirlenmiştir (s. 418). Bunun yanısıra, çocukların program türlerine olan ilgileri araştırıldığında en çok tercih edilen türlerin dizi, çizgi film, yarışma, klip ve sinema filmi olmak üzere 5 ana kategoride toplandığı saptanmıştır (s. 417). Bu bağlamda, çocukların özellikle televizyon dizilerine yönelik ilgisine ve dizilerdeki karakterlerin çocuklar üzerindeki etkisine işaret edilmektedir. Çocukları en çok etkileyen program türlerinden birinin yerli diziler olduğu, dizi karakterlerinin tamamının çok büyük oranda tanındığı tespit edilmiştir ve dizinin konusuna ve karakterlerine bağlanan çocukların yetişkinler kadar ilgili dizi

izleyicilerine dönüşebildiği belirlenmiştir (s. 418). Araştırma bulgularında tüketim alışkanlıklarının biçimlendirilmesinde televizyonun önemine de dikkat çekilmektedir. Serbest kıyafet günlerinde ya da beden eğitimi derslerinde çocukların giysi, oyuncak ve okul eşyası tercihlerinde televizyon etkisini görmenin mümkün olduğu belirtilmiştir; çocukların tercih ettiği tişört ve ayakkabılarda çizgi film kahramanı ya da müzik grubu resimleri içeren giysilerin oldukça fazla olduğu ve oyuncak tercihlerinde de % 80 oranında televizyonun etkili olduğu belirlenmiştir (s. 419). Bu araştırmayla 6-11 yaş grubu çocukların çevreyi anlamlandırmasında televizyonun aile bireyleri ya da arkadaşlar kadar etkili olduğu ortaya konulmuştur (s. 320) ve televizyonun çocukların hayallerinin, umutlarının, gelecek düşlerinin, beklentilerinin şekillenmesinde önemli bir faktör olduğu saptanmıştır (s. 419).

Medya ve toplumsal dönüşüm arasındaki etkileşimi irdeleyen "Medya ve Toplumsal Dönüşüm: Seyirlik Cümbüşler" adlı kitapta televizyondaki program türleri, program üretim süreci ve izleyici kapsamlı bir şekilde ele alınarak ve farklı yöntemler kullanılarak analiz edilmektedir. Televizyon programlarını ve izleyiciyi ele alırken gerçek ve kurmaca arasındaki ayrımın altını çizen, televizyon programlarının egemen ideolojinin yeniden üretimindeki rolüne işaret eden, izleyicinin televizyon programlarına katılımı sürecindeki sınırlılıkları vurgulayan, izleyicinin aktif katılımı önündeki yapısal sınırlılıkları sergileyen, bilinçli yurttaş katılımının önemine dikkat çeken bu çalışma, Türkiye'deki iletişim araştırmalarına önemli ve değerli bir katkıda bulunmaktadır.